

**УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ  
ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ  
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІКИ РОЗВИТКУ ДИТИНИ**

**РЕФЕРАТ**

**на**

**ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ  
освітнього ступеня «магістр»**

на тему

**ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В  
УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ ХВИЛЬОВОГО  
ЗАНУРЕННЯ В УМОВАХ STREAM-ОСВІТИ**

виконала магістрантка 602аз групи  
спеціальність: 012 Дошкільна освіта  
освітня програма «Дошкільна освіта.  
Початкова освіта»

**Катерина ТКАЧЕНКО**

Керівник: канд. пед. наук, ст. викл.  
кафедри психології та педагогіки  
розвитку дитини

**Ольга РЯБОШАПКА**

Рецензент: канд. пед. наук, доцент  
**Ольга МЕЛЬНИКОВА**

Умань 2023 року

## ЗМІСТ

<b>ВСТУП</b> .....	3
<b>РОЗДІЛ I. Теоретичні засади проблеми формування основ громадянської компетентності в молодших школярів у процесі хвильових занурень в умовах STREAM-освіти</b> .....	7
1.1. Суть і структура громадянської компетентності як особистісного утворення, особливості її формування у молодших школярів.....	7
1.2. Хвильове занурення як метод навчання та його дидактичні можливості для формування основ громадянської компетентності в учнів молодшого шкільного віку.....	15
1.3. Впровадження STEM-освіти в навчальний процес. Переваги STEM-освіти.....	20
1.4. STREAM-освіта у початковій школі та її взаємозв'язок з хвильовим зануренням у класі Нової української школи.....	32
<b>Висновки до першого розділу</b> .....	42
<b>РОЗДІЛ 2. Експериментальне дослідження ефективності педагогічних умов з формування елементів громадянської компетентності в учнів 2-го класу у процесі хвильових занурень в умовах STREAM-освіти</b> .....	44
2.1. Рівні та критерії сформованості елементів громадянської компетентності у молодших школярів у процесі хвильових занурень в умовах STREAM-освіти.....	44
2.2. Діагностика стану сформованості елементів громадянської компетентності в учнів 2-го класу .....	48
2.3. Розробка педагогічних умов формування елементів громадянської компетентності в учнів у процесі хвильового занурення в умовах STREAM-освіти та перевірка їхньої ефективності.....	50
2.4. Аналіз результатів дослідження.....	58
<b>Висновки до другого розділу</b> .....	60
<b>ВИСНОВКИ</b> .....	63
<b>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ</b> .....	66
<b>ДОДАТКИ</b> .....	72

## ВСТУП

**Актуальність теми дослідження** обумовлюється тим що з упровадженням Державного стандарту початкової освіти, Концепції «Нова українська школа», Концепції розвитку громадянської освіти в Україні виникла необхідність у перегляді змісту, форм, методів і засобів навчання молодших школярів загалом та наскрізного формування у них основ громадянської компетентності зокрема.

Даній проблемі та методиці її втілення у сучасну практику роботи освітніх закладів різних рівнів, приділяють свою увагу учені під керівництвом Н.Протасової (Л.Жабенко, Ю.Молчанова, Л.Паращенко та ін.), представляючи Швейцарсько-український проєкт «Розвиток громадянських компетентностей в Україні – DOCCU» . Цінними для нас є дослідження, пов'язані з формуванням громадянської компетентності в учнів різними методами і засобами (О. Бурау, В.Доміна, В.Сімеонова, М. Смирнова, Н.Степанова, Л.Фісунова та ін.).

Одним із методів, здатним ефективно розв'язати дану ситуацію, є хвильові занурення. Їхнє застосування у педагогіці та психології представлено з точки зору психодидактики (М.Марусинець), як складову технології концентрованого навчання (Г.Селевко) у моделях сугестивного (Г. Лозанов) та тимчасового занурення (М. Щетинін).

У сучасній практиці хвильові занурення представлені як один із провідних методів навчання у сучасних освітніх закладах. Вони забезпечують інтегроване вивчення теми у процесі роботи над довготривалими проєктами, використання STREAM-уроків, творчих майстерень, майстер-класів, тематичних екскурсій, зустрічей з гостями тощо.

Очевидна теоретична і практична значущість проблеми, недостатній рівень її вивчення та застосування у широкій практиці Нової української школи і визначили **тему випускної кваліфікаційної роботи**: «Формування основ громадянської компетентності в учнів початкової школи у процесі

хвильового занурення в умовах STREAM-освіти».

**Мета дослідження:** теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність педагогічних умов формування в учнів 2-го класу елементів громадянської компетентності (знання про права дитини та вміння критично мислити) в процесі хвильового занурення «Подорож Україною» в умовах STREAM-освіти.

Відповідно до мети дослідження були визначені такі **завдання:**

1. Проаналізувати психолого-педагогічну літературу з проблеми дослідження, визначити зміст базових понять: «громадянська компетентність, її структура та складові елементи», «хвильові занурення», «STREAM-освіта у початковій школі».

2. Охарактеризувати рівні та з'ясувати стан сформованості елементів із двох складових громадянської компетентності: знання та їх критичне розуміння (знання про права дитини) і навички та вміння (критичне мислення) в учнів 2-го класу.

3. Розробити педагогічні умови, які сприятимуть підвищенню рівня сформованості досліджуваних елементів громадянської компетентності в учнів 2-го класу та експериментально перевірити їхню ефективність у процесі хвильового занурення «Подорож Україною».

**Об'єкт дослідження:** процес формування у молодших школярів основ громадянської компетентності.

**Предмет дослідження:** педагогічні умови формування в учнів 2-го класу елементів громадянської компетентності (знання про права дитини та вміння критично мислити) в процесі хвильового занурення «Подорож Україною» в умовах STREAM-освіти.

У ході виконання зазначених завдань роботи застосовувався комплекс **методів дослідження:** *теоретичні:* аналіз і синтез, вивчення термінологічної бази дослідження; порівняння й узагальнення і; *емпіричні:* опитування, тестування, аналіз та інтерпретація отриманих результатів; спостереження за освітнім процесом; вивчення досвіду роботи вчителів;

педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний); математичні методи якісної та кількісної обробки даних.

**Експериментальною базою дослідження** виступили Уманська початкова школа № 1, Уманська гімназія № 14.

**Практичне значення:** результати роботи можуть бути використані вчителями початкової школи на уроках різних навчальних предметів та в позакласній роботі в другому класі.

**Новизна дослідження** полягає в тому, що *набуло подальшого розвитку* поняття «основи громадянської компетентності учня початкової школи», «STREAM-освіта»; *вдосконалено* підходи до формування елементів громадянської компетентності молодших школярів, до організації STREAM-освіти в початковій школі на прикладі Типової освітньої програми за редакцією О.Савченко; характеристику поняття «хвильове занурення» як методу з технологій концентрованого навчання, що опирається на засади міждисциплінарної інтеграції та довготривалого проектування; *вперше* розроблено педагогічні умови формування в учнів 2-го класу елементів громадянської компетентності (знання про права дитини та вміння критично мислити); здійснено організацію хвильового занурення для формування основ громадянської компетентності в другокласників із використанням інструментарію швейцарсько-українського проекту DOCCU в умовах STREAM-освіти.

**Апробація дослідження.** Хід і результати дослідження обговорювались на засіданнях Науково-методичного центру психологічного і дидактичного супроводу Нової української школи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

**Публікації.** Результати дослідження відображено у збірнику матеріалів «Вісник науково-методичного центру психологічного і дидактичного супроводу Нової української школи» Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини».

**Структура наукової роботи.** Наукова робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний обсяг роботи – 65 сторінок.

## ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило нам сформулювати такі висновки.

Актуальність проблеми зумовлена введенням нових нормотворчих документів (Державного стандарту початкової освіти, Концепції «Нова українська школа», Концепції розвитку громадянської освіти в Україні) за якими передбачено створення належних умов формування особистості молодшого школяра та його громадянської позиції, основ їх громадянської компетентності в процесі навчання у закладах загальної середньої освіти усіх ступенів та форм власності. Аналіз джерел засвідчив, що громадянська компетентність особистості як філософська категорія у працях дослідників тлумачиться різнобічно. Спільним у визначенні є структурні елементи даного особистісного утворення: знання та їх критичне розуміння, навички та вміння, цінності, ставлення зі своїм змістовим наповненням відповідно. Враховуючи короткі терміни дослідження та вік учнів, для формування ми обрали лише два елементи із складових громадянської компетентності: знання та їх критичне розуміння (знання про права дитини) і навички та вміння (критично мислити).

Одним із шляхів, який, на нашу думку, дозволить реалізувати завдання у вказаних вище документах, є використання в школах моделей занурень з технологій концентрованого навчання через STREAM-освіту. Одним із таких елементів, який отримав певне поширення в системі освіти, є моделі навчання з різними видами занурення: двопредметна, тематична, евристична (проектна), занурення в культуру та циклова («конвеєрна», «вахтова»).

Так, у процесі вивчення теорії та практичного доробку сучасної освіти, нам вдалось встановити, що значну популярність та певну педагогічну цінність нині мають занурення, які називають хвильовими. Узагальнивши інформацію з різних доступних джерел, можемо констатувати, що хвильове занурення у початковій школі – це метод навчання, який базується на засадах психодидактики (з використанням елементів релаксації, навіювання та гри),

міждисциплінарної інтеграції та довготривалої проєктної діяльності молодших школярів. Це складова технології концентрованого навчання, яка є прикладом моделі евристичного (проєктного) занурення.

У процесі роботи нами було охарактеризовано рівні сформованості досліджуваних елементів громадянської компетентності (критичного мислення та знання про права дітей): високий, середній та початковий. Опираючись на них, та, використовуючи ряд діагностичних методик, ми провели констатувальний експеримент. За його результатами було встановлено, що учні як експериментального, так і контрольного класу мають переважно середній та початковий рівні сформованості критичного мислення та знань про права дітей. З метою покращення даної ситуації ми охарактеризували дві педагогічні умови та перевірили їхню ефективність у процесі дослідження:

- 1) розробка змісту хвильового занурення «Подорож Україною» відповідно до предметів-складових STREAM та Типової освітньої програми О.Савченко, збагачення його вправами і завданнями на аналіз, синтез, оцінювання;

- 2) систематичне застосування у роботі над зануренням в умовах STREAM-освіти різних методів розвитку критичного мислення та матеріалів про права дитини з інструментарію швейцарсько-українського проєкту DOCCU. Для їх реалізації нами було розроблено експериментальні матеріали і впроваджено в освітній процес 2-го класу.

Результати проведеної дослідно-експериментальної роботи підтвердили збільшення кількості учнів експериментального класу, які мають високий та середній рівні сформованості досліджуваних елементів громадянської компетентності.

Таким чином, одержані результати підтверджують гіпотезу дослідження про те, що формування в учнів 2-го класу елементів громадянської компетентності набуває ефективності за умов упровадження в освітній процес вказаних вище педагогічних умов.



Перспективними вважаємо наукові розвідки у напрямі використання інших моделей занурення у закладах освіти, які працюють за різними Типовими освітніми програмами, та з урахуванням ідей трансдисциплінарної інтеграції.